

Bærekraftig helse

tidsskrift for Norsk Nettverk for Klima og Helse

Nr 9 2012

Tema: Klimaet i norsk klimaretorikk

Norsk nettverk for klima og helse

Innhold

Klimaet i norsk klimaretorikk

Lars Thore Fadnes (redaktør)

Ansvar for å forebygge naturskade - hvordan bør vi forsikre oss

Asbjørn Aaheim, forskningsleder ved CICERO

Høyre om i klimapolitikken

Sondre Båtstrand, Institutt for sammenliknende politikk

5 behagelige illusjoner om petroleum, energi og klima

Peter M. Haugan, professor ved Geofysisk institutt, UiB

Klimasjef tilslører klimautfordringane

Oljeministerens farlige visjoner (re-publisert med rettelser)

Gunnar Kvåle, Halfdan Wiik og Beate Sjøfjell

Nytt fra Besteforeldreaksjonen

Halfdan Wiik og Gunnar Kvåle

Anbefalt lesning: *Atlas of health and climate. Redaktøren*

Nominasjon til Årets hverdagshelt for klima og helse 2012. *Redaktøren*

Nyttig info og linker

Forsidefoto: *Hear No Evil See No Evil Speak No Evil. Av M.A.S.K. productions. CC-BY-NC-ND-2.0*

Bærekraftig helse

Tidsskrift for Norsk nettverk for klima og helse

Redaktør og lay-out

Lars Thore Fadnes (klimaoghelse@fadnes.net)

Utgiver

Norsk nettverk for klima og helse

Klimaet i norsk klimaretorikk

Lars Thore Fadnes, redaktør i Bærekraftig helse, lege og forsker ved Senter for Internasjonal Helse

De tre vise aper, Mizaru, Kikazaru og Iwazaru, illustrerer en japansk legende som knyttes til et ordtak som lyder "se intet vondt, hør intet vondt, snakke ikke vondt". I enkelte sammenhenger kan dette være fornuftig. Ordtaket har dessverre også blitt en beskrivelse av mye av det som skjer i dag med tanke på klima. Mange lukker øynene og vil ikke se, andre holder seg for ørene og vil ikke høre, mens en del ser, hører og vet, men vil ikke tale.

Politikk er viktig på mange plan og setter retning og prioriteringer. God håndtering av klimautfordringene vil også kreve en bevisst og gjennomtenkt klimapolitikk. I denne utgaven vil vi se på hvordan politikk har betydning for klima og helse gjennom eksempler med et nasjonalt og lokalt fokus. Asbjørn Aaheim som er forskningsleder ved CICERO setter blant annet fokus på hvorfor det er viktig at statlige forsikringsordninger for naturskade gir gode incentiver for å forebygge naturskade som følge av klimaendringer. Sondre Båtstrand ved Institutt for sammenliknende politikk viser hvordan dreining på venstre/høyre-aksen har betydning for klimapolitikken, og hvordan en høyredreining i politikken har endret på hvilke tiltak det nå er fokus på.

Peter Haugan viser hvordan vi i Norge lever på illusjoner som støtter opp under veivalgene vi har gjort - både med tanke på petroleum, energi og klima. Han viser hvordan illusjonene holder oss tilbake i fortiden og at det er god grunn til å endre retning.

Foto: No evil. By Geoffrey Fairchild. Flickr. CC-BY-2.0

Utfordringene Haugan påpeker støttes av av rapporten fra UNEP (FNs miljøprogram organ) som blant annet viser at 2011 er det året det har vært høyest CO2 utslipp i moderne tid. Gunnar Kvåle, Halfdan Wiik og Beate Sjøfjell setter på ny fokus på tilslørt retorikk blant framtrepende personer, denne gang med fokus på klimadirektøren i Statoil. I forrige utgave ble det publisert et innlegg om oljeministeren av de samme forfatterne. Ved en feil ble ikke siste versjon av innlegget publisert. Derfor kommer nå en korrigeret versjon av dette innlegget i denne utgaven.

Vi presenterer også "Atlas of health and climate" som gjennom flotte oversiktskart sammenfatter hvordan mange ulike helseproblemer er forbundet med klimaendringer. I tillegg formidler vi noen nyheter fra Besteforeldreaksjonen og deres arbeid for klimaet.

Bærekraftig Helse har nå gitt ut 9 utgaver av tidsskriftet. Gjennom disse har vi satt fokus på ulike aspekter i knutepunktet mellom klima og helse, som endringer i sykdomsmønstre som følge av klimaendringer, positive helsekonsekvenser av ulike tiltak med klimagevinst, klimakvoter, klimautfordringer i helsevesenet, miljødesign for helseprodukter, politikk knyttet opp mot helseutfordringer av klimaendringer, og mye mer.

Klimautfordringene er blant vår tids største og viktigste utfordringer. Ved å se helseaspektene ved klimautfordringene kan folk flest få øynene opp for at klimautfordringene ikke kun er spørsmål om et tall på termometeret, men at det dreier seg om hvordan vi kommer til å få det i framtida. Samtidig gir det å ha helseaspektene med oss når klimatiltak skal planlegges og settes i verk store muligheter, siden f.eks. bruk av aktiv transportløsninger som tilrettelegging for sykling, bruk av rentbrennende ovner som forbedrer luftkvaliteten, og klimavennlig kosthold, alle er vist å ha store positive

Ansvar for å forebygge naturskade - hvordan bør vi forsikre oss

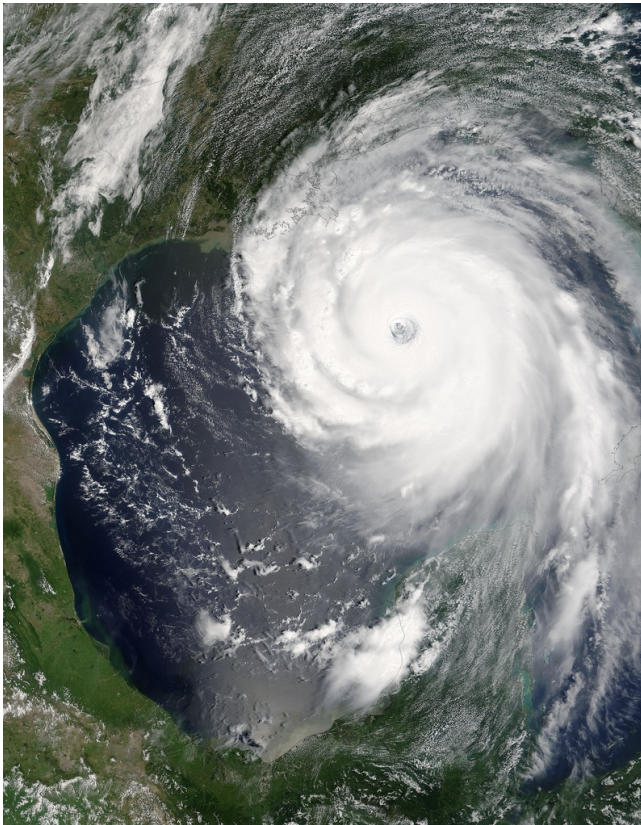
Asbjørn Aaheim

Forskningsleder ved CICERO, Senter for klimaforskning

Orkanen «Sandy» fikk satt klimaendringer på dagsorden i USA igjen, og mediedekningen her hjemme av situasjonen før, under og etter orkanen fikk oss nesten til å tro at det var en norsk by som ble rammet. Men en ting kunne vi lese om fra USA som vi ikke ville fått oppslag om fra tilsvarende hendelser i Norge: Tusenvis av familier som har mistet hus og hjem er også ruinert. De har ingen forsikring mot naturskade, og for dem blir det å starte helt på nytt.

I Norge slipper vi å tenke på dette. Har du et hus, så er du forpliktet til å tegne brannforsikring, og har du brannforsikring er du også forsikret mot naturskade. Dette illustrerer forskjellen mellom Norge og USA: I USA har folk flest et større ansvar for sin egen situasjon. Hvis du frykter at noe kan komme til å skje, er det oftest du selv som må sørge for å ta dine

Foto: Hurricane Katrina. Fra NASA Goddard Photo and Video. Flickr. CC-BY-2.0

forhåndsregler. Gjør du ikke det, vil det svi når ulykken er ute. Det er det så mange amerikanere har fått erfare nå. I Norge, derimot, har vi en statlig garantiordning. Riktignok betaler vi for den selv gjennom brannforsikringen, men vi gis ikke noe valg.

De fleste nordmenn er fornøyde med å ha det slik. For det første koster ikke forsikringen så mye for hver og en av oss. For det andre setter vi pris på at alle blir behandlet likt. I USA er det en klar overvekt av familier med lave inntekter som ikke har noen forsikring. Dessuten er det grunn til å tro at forsikringspremien hadde blitt større dersom den var finansiert gjennom en frivillig ordning. Erfaring fra andre land tyder på at forsikringsselskapene tar seg ekstra godt betalt for ordninger som dekker naturskade, der mange påføres skade samtidig, og utbetalingene blir svært store når naturkreftene settes i sving.

På denne bakgrunnen er det ikke så vanskelig å forstå at norske myndigheter er tilfredse med naturskadeordningen. Dette går også fram av offentlige myndigheters egne vurderinger av risikoen for naturskader. For eksempel handler Stortingsmelding 15 (2011-2012) "Hvordan leve med farene" – om flom og skred, om sikringstiltak, vurdering av risiko og om hvor langt man kan gå i å sikre seg mot naturskader, samt om kartlegging og varsling. Det står ingenting om de samfunnsmessige konsekvensene av Naturskadeordningen. Dette må tolkes som et tegn på at ordningen anses som så god som det er mulig å få den, og at regjeringen ikke ser noen grunn til å endre på noe.

Forsikringsbransjen har imidlertid pekt på problemer. De understreker at utbygging i risikoutsatte områder er et økende problem, og at dette problemet kommer til å bli stadig større med økt befolkningspress og hyppigere ekstremvær. Selv om stortingsmeldingen ikke behandler dette direkte,

legges det vekt på å fordele ansvar mellom den enkelte aktør, kommuner, fylkeskommuner og stat. I grove trekk legger Regjeringen ansvaret for å forholde seg til risikoen og ta nødvendige forhåndsregler til den enkelte utbygger og til kommunen, som forvalter plan- og bygningsloven. Fylkeskommunen og staten gis en mer koordinerende rolle, og ikke minst et ansvar for kartlegging, informasjon og utarbeiding av generelle retningslinjer.

Det hjelper imidlertid lite at regjeringen peker på hvem de mener sitter med ansvaret dersom man vil gjøre noe med de problemene forsikringsbransjen peker på. Naturskadeordningen gir nemlig dem som eksponeres for naturskade, de enkelte aktørene og langt på vei kommunene, få motiver til å ta sine forhåndsregler. Den innebærer jo at de som setter i verk forebyggende tiltak ikke har noe å spare dersom ulykken er ute, med mindre tiltakene gjør at det redde liv eller begrenser andre helseskader. Økonomiske skader dekkes uansett av Naturskadeordningen. Dermed er den enkelte

" Naturskadeordningen gir nemlig dem som eksponeres for naturskade, de enkelte aktørene og langt på vei kommunene, få motiver til å ta sine forhåndsregler. Den innebærer jo at de som setter i verk forebyggende tiltak ikke har noe å spare dersom ulykken er ute"

konsekvensene over på enkeltaktører og kommuner.

utbygger fratatt motiv for å ta økonomisk ansvar.

Det burde være lett å erkjenne at det da blir urimelig å gi dem et slikt ansvar. Derfor er det så forstemmende å lese en stortingsmelding om naturskader, som bruker god plass på å kommentere fordeling av ansvar, men som ikke nevner mulige virkninger av Naturskadedordningen med et ord. Når Regjeringen tier om dette, blir det vanskelig å tolke dem annerledes enn at de velger å skyve ansvaret for

Dette er blitt understreket ytterligere ved at tidligere miljøvernminister Erik Solheim ved flere anledninger har uttrykt misnøye med innsatsen kommunene gjør, og understreket at det er kommunens ansvar for å ta tilstrekkelig hensyn til mulige naturulykker ved tildeling av byggetillatelse.

Det er selvsagt mulig at risikoen for liv og helse er nok til at de som bygger i utsatte områder, og kommunene som gir dem tillatelse til å gjøre det, tar de nødvendige forhåndsreglene for også å begrense

Foto: Flom på Bryggen i Bergen. Av Mads Iversen. Flickr. CC-BY-NC-ND-2.0

Foto: Hurricane Sandy Causes Heavy Rains and Floods in Haiti. Fra United Nations. Flickr. CC-BY-NC-ND-2.0

den økonomiske risikoen. I så fall er klagene vi hører fra sentralt hold og fra forsikringsselskapene bare et tegn på at man vurderer risikoen forskjellig, og da kan mye tale for å feste mest lit til lokale krefter.

Men det er liten grunn til å tro at så er tilfellet. Til det er eksemplene på utbygginger i utsatte områder alt for mange. Dessuten er det sannsynlig at statens oppfatning av sin egen rolle og sitt ansvar bidrar til å

gjøre dilemmaet større: Dess flinkere de blir til å informere om risiko, etablere gode varslingsordninger og effektive redningsoperasjoner, jo lettere blir det for dem som utsettes for naturulykker å skille mellom den økonomiske risikoen og risikoen for liv og helse. Resultatet er at motivene for forebygging også reduseres.

Man kan heller ikke utelukke at redusert økonomisk risiko også reduserer oppmerksomheten om risikoen for liv og helse. Det er blant annet mange utbyggere som bygger med tanke på å selge byggene ut utelukkende med økonomiske motiver. For dem er forebygging og kartlegging utelukkende en kostnad. De har et ansvar for å få dette gjort, men det har naturlig nok vist seg svært vanskelig å lage klare regler om hvilke forpliktelser så vel utbygger som kommunale myndigheter har før en eventuell ulykke har skjedd. Det er nettopp på dette området staten burde være seg sitt eget ansvar bevisst. Dessverre tyder ikke Stortingsmeldingen om flom og skred på at de er det.

Høyre om i klimapolitikken

*Sondre Båtstrand
Institutt for sammenliknende politikk*

Bare venstresiden fronter en venstreorientert klimapolitikk, mens både venstre- og høyresiden støtter opp om høyreorienterte klimatiltak. Det er konklusjonen i en studie av valgprogrammene til SV, Ap, Høyre og Frp. Artikkelen er et redigert utdrag av Båtstrand (2012).

Venstre/høyre-dimensjonen

Forestillingen om en politisk venstreside i opposisjon til en politisk høyreside er en sentral konseptualisering av politikken i mange demokratier, der statsentrerte partier står til venstre og markedsentrerte partier står til høyre. Offentlig eierskap til produksjonsmidlene har tradisjonelt blitt sett på som selve lakmus-testen som skiller venstre fra høyre (Ware 1996, 27). Venstre/høyre-dimensjonen er tett knyttet til industrialisering og arbeiderklassens fremmarsj, og spørsmål som økonomiske forskjeller, eierskap til produksjonsmidler og ønskeligheten av en markedsøkonomi (Knutson 1995, 65). Da Huber & Inglehart (1995, 84) spurte eksperter i 42 land et åpent spørsmål om substansen i begrepene venstre og høyre, var økonomi det klart oftest nevnte temaet.

"Offentlig eierskap til produksjonsmidlene har tradisjonelt blitt sett på som selve lakmus-testen som skiller venstre fra høyre"

Venstremiljøvern og høyremiljøvern

Tradisjonelt har miljøvern blitt forbundet med konservativ politikk (Grendstad et al. 2006, 65), men i dag er miljøhensyn en del av både venstre- og høyrepolitikk. For å kartlegge venstre/høyre-dimensjonen i klimapolitikken har jeg tatt utgangspunkt i et rammeverk skissert av Knutson (1997, 258), der venstremiljøvern innebærer planlegging, regulering og styrking av offentlig administrasjon og kontroll, mens høyremiljøvern medfører skatter og et syn på forurensing som lov og orden-problem. Rammeverket må bli både utvidet og justert, og for det første vil jeg hevde at også markeds miljøvern må innebære statlig regulering i definering og håndhevelse av eiendomsrett.

Offentlig forvaltning må også ha nødvendige ressurser for å utføre sine funksjoner, så det er nødvendig å skille mellom et venstreorientert mål om en større offentlig sektor, og et høyreorientert mål om økt kapasitet for retts håndhevelse. For det andre hevder jeg at skatter ikke nødvendigvis indikerer en høyreorientering, men vil snarere skille mellom et ønske om reduserte skatter (høyre) eller økte skatter (venstre), der et konkret eksempel kan være et høyreorientert ønske om lavere avgift på miljøvennlige varer satt opp mot et venstreorientert ønske om nye eller høyere avgifter. For det tredje vil jeg hevde at mens regulering av offentlige innkjøp er til venstre i likhet med de fleste reguleringstiltak, er regulering av offentlige anbud til høyre siden hele konseptet med anbud er markedsbasert.

- En høyretilnærming til klimapolitikk vil vektlegge markeds mekanismer i mye større grad enn en venstretilnærming. Handel med utslippskvoter vil være et kroneksempel på høyremiljøvern, mens et annet relevant eksempel er de grønne sertifikatene som vil erstatte direkte offentlige subsidier til fornybar energi med markeds mekanismer (Amundsen & Bergman 2004, 2).

- Eierskap til eksempelvis kollektivtransport eller energiselskaper er også tatt med, ettersom offentlig eierskap står til venstre og privat eierskap til høyre. Ikke bare offentlig eierskap, men også strenge reguleringer av privat sektor er registrert som venstrepolitikk, i tråd med Carter (2007, 72). Det samme prinsippet gjelder for høyrepolitikk, fra mindre regulering til fullstendig privatisering.

- For å oppsummere: Venstremiljøvern handler om forbud/reguleringer, statlig inngripen og økte skatter/avgifter, mens høyremiljøvern fremhever lavere skatter/avgifter, liberalisering/privatisering og handel med utslippskvoter/grønne sertifikater.

Mange tiltak faller utenfor den tradisjonelle

venstre/høyre-dimensjonen. Subsidiær er et slikt eksempel, der Amundsen & Bergman (2004, 2) bruker subsidiær i opposisjon til kvotehandling, mens Nilsson et al. (2004, 267) nevner subsidiær som en markedsdrevet mekanisme. Tiltak som energisparing, forskning, teknologi og produktmerking faller også utenfor, slik at denne studien ikke kartlegger klimapolitikkenes spennvidde, men derimot én dimensjon, nemlig venstre/høyre-dimensjonen.

Valgprogrammer

Ved å studere valgprogrammer får partiene selv uttrykke seg fritt. Jeg har valgt å fordype meg i valgprogrammene til Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet, Høyre og Fremskrittspartiet for perioden 2009-2013. SV og Ap representerer venstrepartier, mens Høyre og Frp står til høyre. Når partiene skal plasseres på en dimensjon fra venstre til høyre, er det liten kontrovers rundt at SV står lengst til venstre, fulgt av Ap, mens Frp er lengst til høyre, fulgt av Høyre (Huber & Inglehart 1995, 102; Grendstad et al. 2006, 136). Klimatiltak er i denne studien definert som konkrete politiske forslag som har til hensikt å påvirke klimaendringene eller utslipp av klimagasser, eller er del av en seksjon spesifikt viet klimaet. Det er partienes egne vurderinger som blir

vektlagt, ikke andres betraktninger, slik at om partiet fremstiller et tiltak som klimatiltak, vil det bli regnet som det uavhengig av om forslaget kan medføre økte utslipp.

Venstretiltak

- SV er som forventet partiet som i sitt program foreslår flest klimatiltak som faller innenfor venstrekategorien. Hele tolv venstretiltak er registrert: Fire handler om forbud og reguleringer (strengere forurensningslov, energikrav til nybygg, forbud mot fossil oppvarming av hus, og forbud mot nye biler på fossilt drivstoff), seks handler om statlig kontroll (offentlig eierskap i energisektoren, statlig eierskap over næringsliv, statsdrevet infrastruktur for karbonfangst, styrking av Transnova, klimaseksjoner i alle departementer, og klimaplaner i alle kommuner), og to handler om nye, økte skatter (køprising i byene og en ny luftfartsavgift).

- Ap følger som forventet opp med å plassere seg til høyre for SV, med fire venstreorienterte klimatiltak: Sertifisering i offentlige innkjøp, offentlig eierskap over energiselskaper, en ny internasjonal luftfartsavgift, og karbonavgift.

- På den andre siden av venstre/høyre-dimensjonen foreslår verken Høyre eller Frp ett eneste

Foto: Stortingssalen. Fra Stortinget. Flickr. CC-BY-ND-2.0

venstreorientert klimatiltak. Høyre foreslår riktignok forbud mot oljefyring i nye bygninger, men forslaget kommer uten noen som helst referanse til klimaendringene, og teller derfor ikke i denne sammenhengen, da det like gjerne kan være ment for å redusere lokal luftforurensning. Frp støtter ingen venstretiltak, verken

"For å oppsummere: Venstremiljøvern handler om forbud/reguleringer, statlig inngripen og økte skatter/avgifter, mens høyremiljøvern fremhever lavere skatter/avgifter, liberalisering/privatisering og handel med utslippskvoter/grønne sertifikater"

Høyretiltak

- Frp er regnet som lengst

til høyre i partilandskapet, men tilhører en tradisjon med liten vektlegging av miljøhensyn. Det synes når partiet kun foreslår ett høyretiltak i klimapolitikken, nemlig reduserte bilavgifter for å stimulere til utskifting av bilparken.

- Som når det gjelder venstretiltak, er Høyre forsiktig med å knytte sin politikk til klimaendringer. Støtte til grønne sertifikater blir ikke fremstilt som et klimatiltak, men det gjøres derimot med støtte til handel med utslippskvoter og muligheter for en tilsvarende ordning med karbonbinding i skog.

- Ap støtter flere markedsbaserte klimatiltak enn Høyre. Fire høyretiltak er eksplisitt knyttet til klimaendringer: Bruk av gass innenfor EUs kvotesystem, grønne sertifikater, enklere

reguleringer, og klimasertifisering av anbud.

- SV står lengst til venstre, men støtter også flere høyreorienterte klimatiltak enn de andre partiene. Fem klimatiltak er trukket frem i programmet: Kvotehandling, grønne sertifikater, krav i anbud, skattefritak for grønn transport, og skattefritak for andre grønne tiltak. Støtte til klimatiltak virker viktigere enn å avvise høyretiltak.

Konklusjon

Venstre/høyre-dimensjonen er til stede i norsk klimapolitikk, med noen flere tiltak på venstresiden. Offentlig eierskap er typisk eksempel som blir fremstilt som relevant av venstrepartiene, mens ingen på høyresiden trekker frem privatisering som et klimatiltak. Venstresiden er tilsynelatende mer tilbøyelig til å inkorporere klimaet i sin argumentasjon. Huber & Inglehart (1995, 84-5) peker på en generell høyredreining i politikken siden 1980-tallet, og denne tendensen speiler seg i at verken Høyre eller Frp fronter venstretiltak i deres klimapolitikk, mens Ap og SV støtter flere høyretiltak i tillegg til venstretiltakene.

Referanser

Amundsen, E. S. & Bergman, L. 2004. Green Certificates and Market Power on the Nordic Power Market. Expert report for the second SESSA conference. Stockholm, Sweden, 7-8 October, 2004. Url:

http://www.sessa.eu.com/documents/wp/D23.1_Amundsen_Bergman.pdf

Båtstrand, S. 2012: «Giving content to new politics: From broad hypothesis to empirical analysis using Norwegian manifesto data on climate change». Party Politics, published online 21 October 2012. DOI: 10.1177/1354068812462923

Carter, N. 2007. The Politics of the Environment. Ideas, Activism, Policy. Second edition. Cambridge; Cambridge University Press.

Grendstad, G., Selle, P., Bortne, Ø. & Strømsnes, K. 2006: Unique Environmentalism. A Comparative Perspective. New York, NY; Springer US.

Huber, J. & Inglehart, R. 1995. 'Expert interpretations of party space and party locations in 42 societies'. Party Politics, 1(1), 73-111.

Knutsen, O. 1997. 'From Old Politics to New Politics', in Strøm, K. & Svåsand, L. eds. Challenges to Political Parties. Ann Arbor, Michigan; University of Michigan Press.

5 behagelige illusjoner om petroleum, energi og klima

Peter M. Haugan, professor ved Geofysisk institutt, UiB

Norge fastholder sin petroleumspolitikk og vil ikke endre investeringsprofilen til Oljefondet, men i stedet fortsette å arbeide for karbonpris og kvoter, karbonfangst og lagring, og skogbevaring. Det siste er det få som vil være imot, men hvordan blir det med helhet og konsistens i petroleum, energi og klimapolitikken? Her er 5 behagelige illusjoner eller løgner ("Convenient lies") som står sentralt i norsk klimapolitikk og lar Norge og nordmenn leve godt i sin petroleumsboble:

1. Internasjonal enighet om karbonpris og kvoter er det viktigste
– Feil! Dette er samme medisin som statsminister Jens Stoltenberg har foreskrevet i over 20 år med magre resultater. Hvem som sier hva i mellomstatlige forhandlinger om politiske ambisjoner som likevel

ikke er bindende, har liten effekt. Tror noen virkelig at CO2-krisen venter på globale kvote-avtaler og omforente, høye og stabile karbonpriser?

"Det fascinerende med disse illusjonene er at vi alle mer eller mindre stilltiende har akseptert påstandene og tviholder på dem selv når det er blitt innlysende at de ikke holder mål. Da er det ikke lengre illusjoner, men løgner."

2. Karbonfangst og lagring (CCS) vil være viktig som bro til en fornybar fremtid

– Feil! For 20 år siden da jeg begynte med forskning på karbonlagring, trodde jeg også at dette var nødvendig. De siste 10 år har vist en utvikling innen vind og sol-energi som er formidabel med Danmark, Tyskland og Kina blant de ledende. Allerede i dag dekkes i perioder opptil 50% av elektrisitetsforbruket. Med CCS er det fortsatt store tekniske og miljømessige utfordringer, eskalerende kostnader, tvil om lagringstillatelser og ingen signifikant implementering.

3. Utbygging av norsk gass og eksport til Europa vil være

Foto: Nora & Jonas – Seifenblase. By Jonas Ginter. Flickr. CC-BY-NC-SA-2.0

viktig for å få ned CO₂-utslippene i Europa

– Feil! Infrastruktur i energisektoren har en levetid på 30-50 år. Investeringer i gassrørledninger og kraftverk nå vil låse oss fast i en fossil fortid lengre enn vi har råd til om vi skal løse CO₂-problemene.

4. Fornybar energi er for dyrt

– Feil! Overgang til en fossilfri energifremtid ville koste mindre enn de offentlige utgiftene som er brukt til å komme over finanskrisen og gi marginal reduksjon av global økonomisk utvikling over en 50-års periode fra nå. Fornybar energi fra sol og vind blir stadig rimeligere. Det er fortsatt stort potensiale for kostnadsreduksjoner ved masseproduksjon og gjennom hittil uprøvde teknologier.

5. Skogplanting og bevaring av skog er et viktig kompensierende tiltak

– Feil! Skogbevaring i ett land kan kompenseres ved hogst i et annet land. Tiltaket kan vanskelig kontrolleres i flere hundre eller helst tusen år som det bør for å møte tidsskalaen på CO₂-problemet. Et tankevekkende aspekt ved det norske fokuset på dette tiltaket er at det særlig har vært rettet mot den fremvoksende økonomien Brasil som samtidig er en viktig partner i petroleumsøkonomien og Norges største uhjelpsmottaker.

Det fascinerende med disse illusjonene er at vi alle mer eller mindre stilltiende har akseptert påstandene og tviholder på dem selv når det er blitt innlysende at de ikke holder mål. Da er det ikke lengre illusjoner, men løgner. Hvor lenge skal det gå før Frederic Hauge eller Lars Haltbrekken ser at CCS bør oppgis og at de vel 3 milliardene til dette i statsbudsjettet 2013 bare virker forlengende på fossiltiden? Hvem våger å være den første til å skifte standpunkt? Bare en av disse to ville kunne ha betydelig innvirkning, kanskje bidra til

Relevant lesning:

1. Bill McKibben 2012: Global Warming's Terrifying New Math. Rolling Stone Politics, 2 August 2012.

<http://www.rollingstone.com/politics/news/global-warmings-terrifying-new-math-20120719>

2. GEA 2012: Global Energy Assessment – Toward a sustainable future. Cambridge University Press, Cambridge UK and New York, NY, USA and the International Institute for Applied Systems Analysis, Laxenburg, Austria.

www.globalenergyassessment.org

3. COMEST 2010: The ethical implications of global climate change, UNESCO.

<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001881/188198e.pdf>

(Omarbeidet og utvidet fra innlegg i Dagens Næringsliv 24. november 2012)

en realitetsorientering også på flere av de andre aspektene ovenfor.

I Norge har vi en vel utviklet politikk for petroleumsregimet

. Vi har en klimapolitikk som fokuserer på CCS, skogplanting og

karbonhandel. Men vi har ingen energipolitikk. Ikke engang en energimelding skal vi få. Det er ikke mulig å velge gode løsninger på CO₂ og klimaproblemene uten å se disse temaene i sammenheng. Mens andre land omstiller til variable fornybare kilder og bygger ut fleksibel infrastruktur med energilagring og effektivisering, fokuserer vi på ensidig på petroleum og utnytter ikke våre finansielle muskler til å gå tungt inn i fremtidens energiforsyning. Den er fornybar, klima- og ressursvennlig og har positive ringvirkninger for næringer og samfunn. Illusjoner kan være greit når man ikke vet så mye. Løgner er verre å forsvare.

Personlig tror jeg at vi i den norske petroleumsboblen har undervurdert de etiske dimensjonene av CO₂-problemet, ikke bare overfor fremtidens generasjoner, men også dem som lever idag. Dersom folk i andre deler av verden knytter problemstillinger omkring helse og matsikkerhet til klimaendringer og havforsuring, er det liten tvil om hvem som er den største skurken i historien. Tanken om at vi skal gå fri fordi vi har en av verdens reneste produksjonsmåter for olje og gass (ikke den aller reneste som feilaktig hevdet), blir da ganske søkt. Oppgaven nå er å skifte ut den negative historien om skitten, fossil energiforsyning og CO₂-problemer, med historien om ren, fornybar energi, energi-effektivisering og helsefremmende samfunn. Det er fullt mulig. Det er vel ikke tvil om at Norge også kan og vil bidra?

Klimadirektør i Statoil tilslører klimautfordringane

*Gunnar Kvåle, Norsk nettverk for klima og helse
Halfdan Wiik, Besteforeldrenes klimaaksjon
Beate Sjøfjell, Concerned Scientists Norway*

I eit intervju med Dag og Tid 19. oktober kjem klimadirektør i Statoil, Hege Marie Norheim, med fleire misvisande påstandar (1). Ho trur at ein kan halda den globale oppvarminga under to gradar, sjølv om verda i 2050 brukar omtrent like mykje olje som i dag, langt meir gass og langt mindre kol. Kor har ho dette frå? Sjølv eit optimistisk estimat frå Det internasjonale energibyrået, IEA, viser at for å nå dette målet må bruk av olje meir enn halverast, kol reduserast med 45% og bruk av gass ikkje auka med meir enn 10% i 2050 i høve til 2009 (2). Leiaren i IEA, Maria van der Hoeven, har sagt at dagens energipolitikk truleg vil gje ein global temperaturauke på 6 grader i dette hundreåret (3).

Den globale oppvarminga har no nådd om lag 0,8 grader over førindustrielt nivå. Det er rekna ut at vi berre kan sleppa ut 565 milliardar tonn (Gt) CO₂ til atmosfæren frå i dag til 2050 om vi skal ha ei rimeleg von om å avgrensa oppvarminga til to gradar (4).

Dersom alle utslepp av klimagassar no blir stogga, vil temperaturen likevel auka vidare med 0,8 grader på grunn av utslipp som alt har funnet stad. Vi er altså alt no tre fjerdedelar på veg mot å passera togradersgrensa. Det er vidare rekna ut at utleppa vil nå heile 2795 Gt om kjende reservar av kol, olje og gass som fossilindustrien planlegg å vinna ut, blir brukte (4). Det vil gje oss ein svært ugjestmild klode med forhold som trugar livet for ein stor del av jordas befolkning. Utvinning av fossilt brennstoff må snarast trappast ned, slik at mindre enn en fjerdedel av mengda fossilindustrien ynskjer å bruke blir utvunne.

Klimadirektøren i Statoil set si lit til at ny teknologi vil løysa problemet, slik at full satsing på utvinning av fossilt brennstoff likevel ikkje vil føra oss mot ein klimakatastrofe. Det er i dag ikkje er noko som tyder på at dette vil skje. I publikasjonen Energy Technology Perspectives 2012, peikar IEA på at sjølv om mange

Foto: Klimadirektør i Statoil, foto ved OLF/Kilian Munch. Flickr. CC-BY-SA-2.0

reine teknologiar er tilgjengelige, blir dei ikkje tekne i bruk i eit omfang og tempo som er naudsynt. Det er langt fram før fangst og lagring (CCS) vil kunna ta hand om så store mengder CO₂ som IEA har rekna med (5). Kanskje vil ein aldri oppnå dette.

Det er grunn til å understreka at heller ikkje to grader temperaturstigning på nokon måte er trygt. Ved ei global oppvarming på dette nivå må vi rekna med alvorlege konsekvensar for miljø og helse med redusert tilgang på vann, betydelig reduserte avlingar i utsette regionar, vesentleg reduksjon i biomangfold og ein potensiell irreversibel smelteprosess for innlandsisen på Grønland og i Antarktis med tilhøyrande havnivåstigning. FNs klimasjef, Christiana Figueres, meiner at grensa bør setjast til maksimum 1,5 grader (6).

Utviklinga går no raskt i gal retning. Et rekordhøgt globalt utsleppsnivå på 31,6 Gt i 2011 er berre 1,0 Gt

lågare enn det maksimale nivået som kan tillatast etter IEAs to-graders scenario (7). I eit intervju på to heile sider kunne Norheim hatt alle moglegheiter til å få fram det etiske alvorret

og samstundes vera presis i sine framtidsanalysar (1). I staden seier ho det ho er betalt for å seia og nyttar høvet til å tilsløra og bagatellisera risikoen ved å halda fram som no. På denne måten er ho, på samem måten som Ola Borten Moe, med på å tilsløra fakta og reelle utfordringar under dekke av å akseptera klimavitskapen sine konklusjonar.

Vi utfordrar miljøvernminister Bård Vegar Solhjell å koma på banen i denne saka. Kva meiner han om moglegheita for å halda den globale temperaturstigninga under to grader, om alle land gjer som Noreg og alle oljeselskap som Statoil og satsar fullt på utvinning av alle reserver av fossilt brennstoff, også frå skitne kjelder som oljesand og skiferolje?

Referanser

1. Bensin på bålet. <http://www.dagogtid.no/nyhet.cfm?nyhetid=2388>
2. International Energy Agency IEA. Energy Technology Perspectives 2012. Pathways to a Clean Energy System, IEA, 2012
3. Harvey F. Government failing to avert catastrophic climate change, IEA warns. The Guardian, April 25, 2012. <http://www.guardian.co.uk/environment/2012/apr/25/governments-catastrophic-climate-change-iea>
4. McKibben B. Global warming's terrifying math. Rolling Stones Politics, July 19, 2012. <http://www.rollingstone.com/politics/news/global-warmings-terrifying-new-math-20120719>
5. International Energy Agency IEA. Energy Technology Perspectives 2012. Pathways to a Clean Energy System, IEA, 2012
6. Harvey F. UN chief challenges world to agree tougher target for climate change. The Guardian June 1, 2011
7. International Energy Agency. Global carbon-dioxide emissions increase by 1 Gt in 2011 to record high. <http://iea.org/newsroomandevents/news/2012/may/name,27216,en.html>

Oljeministerens farlige visjoner (re-publisert med rettelser)

*Gunnar Kvåle, Norsk nettverk for klima og helse
Beate Sjøfjell, Concerned Scientists Norway
Halfdan Wiik, Besteforeldrenes klimaaksjon*

(Et tilsvarende innlegg med tittelen "Oljeminister på villspor" ble publisert i forrige utgave, men ved en feil ble en uferdig versjon publisert.)

Olje- og energiminister Ola Borten Moe har i gjentatte avisinnlegg og foredrag gitt inntrykk av at vi trygt kan fortsette utvinning og bruk av fossilt brennstoff på samme nivå i 2035 som i dag, gjennom formuleringer som "Selv innenfor rammene av togradersscenarioet opprettholdes verdens fossile energiforbruk i 2035 på om lag samme nivå som i dag".

Han referer til Det internasjonale energibyrået (IEA). I publikasjonen World Energy Outlook 2011 presenteres et såkalt 450 Scenario, som i følge IEA er forenlig med målet om å begrense den globale oppvarmingen til maksimum to grader. CO₂-utslippene må da nå toppen før 2020 for så å gå ned til 21,6 milliarder tonn (gigatonn, Gt) CO₂ i 2035. Dette er 10 Gt eller vel 30 prosent lavere enn dagens utslipp.

Olje- og energidepartementet har angitt som basis for Borten Moes utsagn World Energy Outlook 2011, tabell 6.2, som gir tall for «World primary energi demand by fuel in the 450 Scenario». Dette viser at IEA under 450-scenariet forventer en relativt svak nedgang i behovet for fossilt brennstoff i 2035.

Problemet er at Borten Moe unnlater å nevne de mange ambisiøse forutsetningene som ligger til grunn. For det første forutsetter IEA at gjeldende politiske forpliktelser for utslippskutt blir gjennomførte, i hovedsak slik det ble nedfelt under klimatoppmøtet i Cancún i 2010. Dette er en tvilsom antagelse siden påfølgende klimatoppmøte i Durban i 2011 konkluderte med at en internasjonal avtale om

reduerte klimagassutslipp først vil få virkning fra 2020. Utslippene fra kull må reduseres med nesten to tredjedeler innen 2035, blant annet ved at en omfattende fangst og lagring (CCS) av CO₂. IEA finner at både CCS og energisparingstiltak innføres alt for langsomt i forhold til hva togradersmålet krever, sitat «While many clean energy technologies are available, few are being developed and deployed at the rates required to meet the ETP 2012 2 degree scenario».

Borten Moe unnlater også å nevne at 450-scenariet bare gir 50 prosent sjanse for å begrense den globale temperaturstigningen til maksimum to grader. Dette er en uakseptabel høy risiko, med dårligere odds enn i russisk rulett.

Det er videre grunn til å understreke at to grader temperaturstigning på ingen måte er betryggende, heller ikke i følge FNs klimapanel IPCC. Ved en global oppvarming på dette nivå må vi regne med alvorlige konsekvenser for miljø og helse med redusert tilgang på vann og betydelig reduserte avlinger i utsatte regioner, vesentlig reduksjon av biomangfold og en potensiell irreversibel smelteprosess for innlandsisen på Grønland og i Antarktis med tilhørende havnivåstigning. Klimaendringene er beskrevet som den største trusselen mot helse i det 21. århundret. Den verdenskjente klimaforskeren James Hansen kaller togradersmålet en "oppskrift på katastrofe", og

"Borten Moe unnlater også å nevne at 450-scenariet bare gir 50 prosent sjanse for å begrense den globale temperaturstigningen til maksimum to grader. Dette er en uakseptabel høy risiko, med dårligere odds enn i russisk rulett."

FNs klimasjef, Christiana Figueres mener at grensen bør settes til maksimum 1,5 grader.

Utviklingen går nå dessverre raskt i gal retning. Et rekordhøyt utslippsnivået på 31,6 Gt i 2011 er ett Gt høyere enn i nivået i 2010 og bare 1,0 Gt lavere enn det maksimale nivået som kan tillates før klimagassutslippene etter IEAs 450-scenario må begynne å falle.

Samlet viser dette at et så høyt forbruk av fossilt brennstoff som i følge olje- og energiministeren er uproblematisk, på ingen måte representerer en ansvarlig energipolitikk. Når Borten Moe uttaler seg slik han gjør, vil mange lett kunne tro at det ikke er grunn til å bekymre seg og at verden vil tåle et meget høyt bruk av fossilt energi i mange år framover.

IEA advarer sterkt mot en slik «business as usual» politikk. For kort tid siden

uttalte lederen i IEA, Maria van der Hoeven, at følgene av dagens oljebaserte energipolitikk trolig vil være en global temperaturøkning på minst 6 grader i dette århundre. I World Energy Outlook 2011 pekes det også på at av de totale utslippene som under togradersmålet kan tillates før 2035, vil fire femtedeler bli brukt opp av eksisterende energikonsumerende enheter. Om ikke radikale tiltak settes i verk innen 2017, vil den energirelaterte infrastrukturen som da er kommet på plass være så stor at den siste femdelen av utslippene er bundet opp. Etter 2017 vil det med andre ord ikke vil være rom for ny infrastruktur som medfører klimagassutslipp.

Totaliteten i det ubehagelige budskapet er at vanskene med å nå en stabilisering av CO₂-nivået på under 450 ppm øker kraftig for hvert år som går. IEAs rapporter og annen litteratur viser at det er nødvendig med en radikalt ny politikk for utvinning og bruk av fossilt brennstoff.

Betydelige utslippskutt må starte nå. Den eneste muligheten for dette ligger i en rask nedtrapping i utvinning og bruk av fossilt brennstoff, spesielt av kull

Foto: Ola Borten Moe. Senterpartiet. Flickr. Creative commons BY-ND-2.0

"Med sine uttalelser kan han bidra til å forsinke nødvendige tiltak og forvirre velgerne i det som etter all sannsynlighet er vår tids skjebnespørsmål"

automatikk i at fornybar energi vil erstatte fossilt energi.

og olje. Da må subsidieordninger for fossilt energi snarest utvikles og avgifter på utslipp og/eller produksjon av fossilt energi økes kraftig. En atskillig sterkere satsing på energisparing og utvikling av fornybar energi er nødvendig. Utvikling og bruk av fornybar energi må subsidieres slik at fornybar energi blir klart billigere enn fossilt energi. Det er ellers ingen

De politiske forutsetningene internasjonalt for å få nødvendige tiltak raskt nok på plass er dessverre ikke gode. Norge, som er rikt oljeproduserende land, kunne bidra vesentlig ved å gå foran og potensielt være ledende i en utvikling i riktig retning. For dette trenger vi politikere som er realistiske, og som forstår alvoret i situasjonen. Ola Borten Moe bør begynne å uttale seg om helheten i energi- og klimasituasjonen og slutte med å basere sine utsagn på utvalgte tall som trekkes ut av sin sammenheng. Med sine uttalelser kan han bidra til å forsinke nødvendige tiltak og forvirre velgerne i det som etter all sannsynlighet er vår tids skjebnespørsmål framfor noe.

Kilder:

Børs og katedral. Innlegg av olje- og energiminister Ola Borten Moe. Stavanger Aftenblad 15. mai 2012. <http://www.regjeringen.no/nn/dep/oed/aktuelt/talar-og-artiklar/ministeren/taler-og-artiklar-av-olje-og-energimini/bors-og-katedral.html?id=682737>

World Energy Outlook 2011

<http://www.worldenergyoutlook.org/publications/weo-2011/> (bl.a. side 205, 207, 212)

IPCC comments on the Durban Platform

<http://www.ecopolity.com/2011/12/13/ipcc-comments-on-the-durban-platform/>

Costello A, Abbas M, Allen A et al. Managing the health effects of climate change. Lancet 2009; 373: 1693-733.

[http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(09\)60935-1/fulltext](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(09)60935-1/fulltext)

UN chief challenges world to agree tougher target for climate change. The Guardian June 1, 2011

<http://www.guardian.co.uk/environment/2012/apr/25/governments-catastrophic-climate-change-iaea>

Nytt fra Besteforeldreaksjonen

*Halfdan Wiik og Gunnar Kvåle
Besteforeldreaksjonen*

«Oljeeventyr» eller grønn vekst

Regjeringens beslutning om å vente med oljevirkosomhet utenfor Lofoten blir nå kraftig utfordret. Sterke krefter i landsdelen ser for seg en gloriøs utvikling bare oljekranene åpnes! «Men her kan man ha gjort opp regning uten vert», skriver Svein Tveitdal i en kronikk i Avisa Nordland. «Oljeeventyret» tilhører fortiden mer enn fremtiden, vi trenger grønn vekst som et alternativ. «Et veldig fornuftig sted å begynne er å gjøre det midlertidige vernet av Lofoten og Vesterålen om til en varig ordning.» Tveitdal er tidligere FN-direktør og med i styret for Besteforeldreaksjonen. Les mer på <http://www.besteforeldreaksjonen.no/?p=3266>.

"We have come to the end of oil". Det var en av mange one-linere tilhørerne fikk med seg fra Raftopris-vinner Nnimmo Basseys tale på konferansen «Human Rights Threatened by Climate Change» lørdag 3. november i Bergen. Flere hundre deltakere fylte Hotel Norges bankettsal, der det sydet av engasjement både på podium og blant publikum. Les mer på <http://www.besteforeldreaksjonen.no/?p=3249>.

Folket vil ha en mer ambisiøs klimapolitikk

54 prosent av oss mener at Norge bør gjennomføre ambisiøse klimatiltak – også om vi ikke har en forpliktende internasjonal avtale på plass, viser en undersøkelse fra Cicero Senter for klimaforskning. Flertallet ser på klima som et verdspørsmål, og at norsk klimapolitikk må være styrt av mer enn hva som

«lønner seg». Et stort flertall (72 prosent) mener klimaforliket er for lite ambisiøst, og at norske kuttmålsetninger innen 2020 må skjerpes. Les mer på <http://www.besteforeldreaksjonen.no/?p=3212>

Fremtidens stemmer – blir de hørt?

Nylig ble prosjektet "Voices of the Future: Values and Visions of Norwegian Youth on Responses to Climate Change", presentert av Karen O'Brien og Elin Selboe ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitet i Oslo. Les mer på <http://www.besteforeldreaksjonen.no/?p=3185>. For alle som er opptatt av å sikre en best mulig klimafremtid for dagens barn og unge, kommer «Fremtidens stemmer» som bestilt, skriver Mette Newth – forfatter av mange bøker for barn og unge og medlem av styret for Besteforeldreaksjonen.

Klimapolitikk 2013 – 2017

- Venstre foreslår å opprette eit nytt halvstatleg selskap som skal investere i klimateknologi, klimagründere og miljøriktig omstilling av eksisterande næringsliv. I tillegg vil dei opprette eit nasjonalt verdiskapingsprogram, i samarbeid med næringslivet, for utvikling av marine fornybare energikjelder. I programutkastet vert det og lova at Statoils involvering i oljesand skal avviklast.
- Redaksjonen i Energi og Klima går gjennom programutkasta til partia på Stortinget og vurderer om innhaldet har nok kraft og vilje til å omstille Noreg til eit lågutsleppsamfunn.
- Stiller klimakrav til Nasjonal transportplan.

Besteforeldrenes Klimaaksjon – Nyhetsbrev

- Organisasjonene Framtiden i våre hender, Naturvernforbundet, WWF, Bellona og Natur og ungdom står bak en felles kravliste til samferdselsministeren. Transport står for nesten en tredel av Norges klimagassutslipp. «Derfor forventer i vi at regjeringen leverer tiltak som faktisk reduserer utslippene når Nasjonal transportplan legges fram til

våren», sier leder i FIVH, Arild Hermstad, som mener at det er viktig at jernbane prioriteres foran motorveier og flyplassutvidelser.

Les mer på <http://www.besteforeldreaksjonen.no/?p=3167>

Vi vil ikke høre at fremtiden gråter

Sidsel Mørck (født 1937) er kjent som en samfunnsengasjert forfatter med et stort antall diktsamlinger, novellesamlinger, romaner og barnebøker. Hun har gjennom flere tiår vært opptatt av miljøvern og er også aktiv som debattant og foredragsholder. En gang i måneden presenterer hun utvalgte dikt og diktere for lesere av Besteforeldreaksjonens nettsider. Denne gangen har hun valgt et av sine egne dikt: «Vår eneste himmel», skrevet til Brundtland-kommisjonens rapport fra 1987: «Vår felles framtid». Les mer på <http://www.besteforeldreaksjonen.no/?p=3129>

Bærekraftig helse søker ny redaktør og journalister

Redaktøren

Bærekraftig Helse har nå gitt ut 9 utgaver av tidsskriftet. Gjennom disse har vi satt fokus på ulike aspekter i knutepunktet mellom klima og helse, som endringer i sykdomsmønstre som følge av klimaendringer, positive helsekonsekvenser av ulike tiltak med klimagvinst, klimasertifisering, klimautfordringer i helsevesenet, miljødesign for helseprodukter, politikk knyttet opp mot helseutfordringer av klimaendringer, og mye mer.

Nåværende redaktør Lars Thore Fadnes uttaler at "klimautfordringene er blant vår tids største og viktigste utfordringer. Ved å se helseaspektene ved klimautfordringene kan folk flest få øynene opp for at klimautfordringene ikke kun er spørsmål om et tall på termometeret, men at det dreier seg om hvordan vi kommer til å få det i framtida. Samtidig gir det å ha helseaspektene i bakhodet når klimatiltak skal settes i verk store muligheter, siden f.eks. bruk av aktiv

transportløsninger som tilrettelegging for sykling og klimavennlig kosthold er vist å ha store positive helseeffekter." Derfor mener vi at Bærekraftig Helse fyller en viktig rolle i å sette fokus på krysningspunkter mellom klima og helse.

Å være redaktør er en spennende jobb som gir mulighet til å bli godt kjent med et stort og interessant felt, og kommunisere med kunnskapsrike ressurspersoner innen feltet. Bærekraftig Helse gjør et stort arbeid med lite ressurser og vi kan tilby givende frivillig arbeid. For deg som kunne tenke deg å gjøre en innsats som redaktør, jobbe med design av tidsskriftet og eller som journalist for Bærekraftig helse, kan du ta kontakt på klimaoghelse@fadnes.net.

Anbefalt lesning: Atlas of health and climate

Redaktøren

The Atlas of health and climate er et flott atlas som sammenfatter hvordan mange ulike helseproblemer er forbundet med klimaendringer. Gjennom flotte oversiktskart gis gode oversikter av hvordan sårbarhet varierer for ulike helseaspekter i ulike områder. Atlaset trekker blant annet fram diarérelatert sykdom, dengue feber, malaria, hjernehinnebetennelse, flom og sykkloner, tørke og hetebølger. Et must for den kunnskapstørste.

Overview:

The Atlas of health and climate is a product of this unique collaboration between the meteorological and public health communities. It provides sound scientific information on the connections between weather and climate and major health challenges. These range from diseases of poverty to emergencies arising from extreme weather events and disease outbreaks. They also include environmental degradation, the increasing prevalence of noncommunicable diseases and the universal trend of demographic ageing.

Publication details

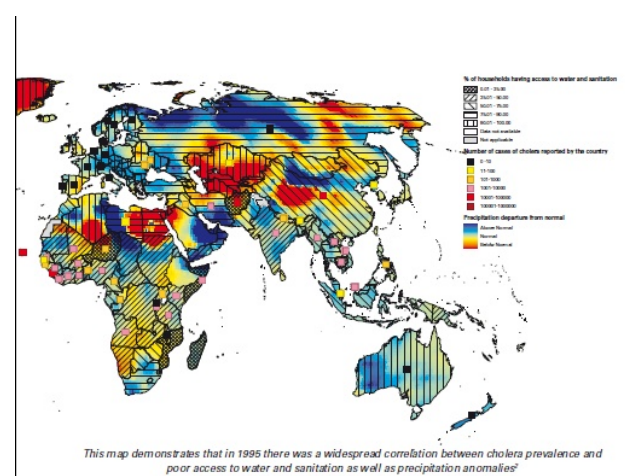
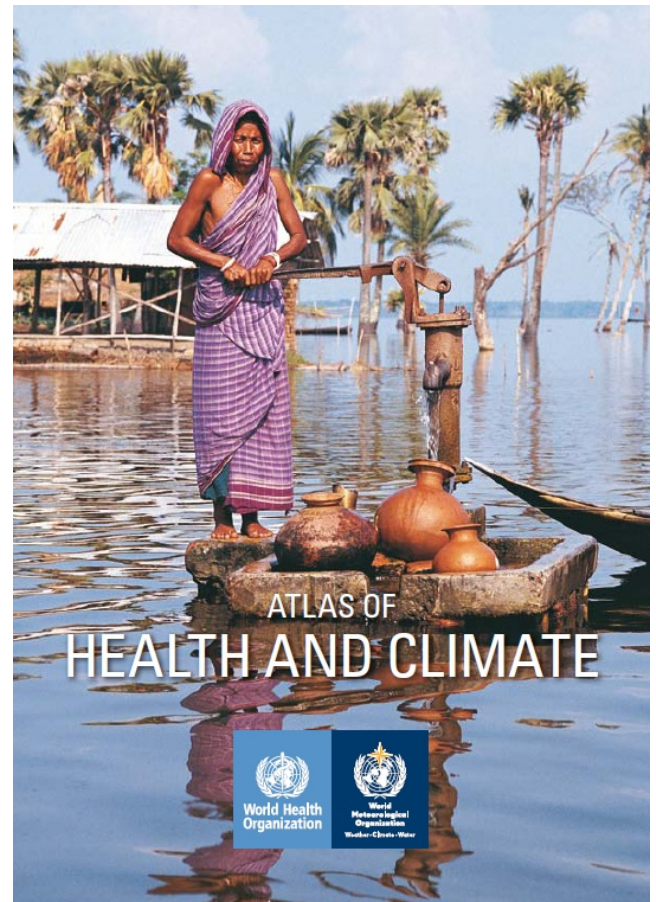
Number of pages: 68

Publication date: 2012

Languages: English

ISBN: 978 92 4 156452 6

<http://www.who.int/globalchange/publications/atlas/report/en/index.html>

Du kan nå nominere noen til Årets hverdagshelt for klima og helse 2012

Redaktøren

Det er mange som gjør en stor innsats for en bedre verden og et bedre samfunn. Mye av denne innsatsen gjøres av hverdags-helter som ofte ikke blir lagt så godt merke til, men som er drivkrefter i sine omgivelser. Vi i Norsk nettverk for klima og helse ønsker derfor å gi en anerkjennelse av denne innsatsen ved å kåre «Årets hverdagshelt for klima og helse 2012». Du kan være med å nominere.

Til dette ønsker vi at dere som kjenner noen som gjør en helt spesiell innsats for en bedre og helsevennlig framtid og et bedre klima, skriver ned noen ord om personen dere nominerer og sender dette som en e-post med tittelen Årets hverdagshelt 2012. Denne kan sendes til

klimaoghelse@gmail.com

Juryen består av:

Koordinatorgruppa i Norsk nettverk for klima og helse. Ingen kan nominere seg selv og dersom noen i juryen kjenner de nominerte eller av andre grunner skulle være inhabile, vil disse ikke være med i bedømmelsen av disse

kandidatene.

I bedømmelsen vil vi ha fokus på

- Arbeid for positiv samfunnsendring
- Klimavennlig livsstil med fokus på ulike livsaspekter som dagligreiser, feriereiser, mat, personlig forbruk, nytenkning og engasjement

Siri Martinsen ble kåret til årets hverdagshelt i 2011. Du kan være med å nominere kandidater for 2012.

Det anbefales at dere som sender inn nominasjon, tar med de ulike aspektene i nominasjonsmailen.

Nominasjonseposten med vedlegg kan ha maksimalt 700 ord. Alle som ønsker å nominere til Årets hverdagshelt 2012, må sende inn nominasjoner senest 31. desember 2012.

Kåringen vil offentliggjøres i begynnelsen av 2013, senest 1. mars. Vinneren får diplom og en mindre gave.

For mer info, se

<http://hverdagshelt.klimaoghelse.com>

Siri Martinsen ble kåret til årets hverdagshelt i 2011.
Du kan være med å nominere kandidater for 2012...

Nyttig info

For mer informasjon om Norsk Nettverk for Klima og Helse, klikk deg inn på våre nettsider på www.klimaoghelse.com

For innmelding i Norsk Nettverk for Klima og Helse, fyll ut følgende innmeldingsskjema på <http://innmelding.klimaoghelse.com>

Du kan også ta kontakt med koordinatorgruppa ved å sende e-post til: klimaoghelse@gmail.com

Nyttig linker

Climate Health Council

<http://www.climateandhealth.org/>

Norsk klimanettverk

<http://www.norskklimanettverk.no/>

Lancet om klima

<http://www.thelancet.com/series/health-and-climate-change>

Flere linker på nettsida <http://www.klimaoghelse.com>

Takk til:

Vi er svært takknemlige for innleggene i dette nummeret av Bærekraftig helse, og oppfordrer alle som kunne tenke seg å bidra med artikler, innlegg eller foto til neste utgave å sende en mail til redaktøren på e-mail klimaoghelse@fadnes.net

Tidsskriftet er utgitt som open access (med fri tilgjengelighet) og kan deles fritt med kollegaer og venner.

**Neste utgave av Bærekraftig helse kommer
1. mars 2013**

Bærekraftig helse

Tidsskrift for Norsk nettverk for klima og helse